

Høringsinnspill - Forslag til forskrift til ny opplæringslov

Frist: 18.02.2024

Innledning

Foreldre til blinde barn (FTBB) er en medlemsbasert interesseorganisasjon for foreldre til blinde barn og unge. FTBB ønsker med dette å komme med innspill til Utdanningsdirektoratets forslag til forskrift til ny opplæringslov.

FTBB ble stiftet høsten 2021 av fire foreldre som mener det er behov for en egen organisasjon som jobber for saker som fremmer blinde barns rettigheter, med et særlig fokus på skole og utdanning, samt sosial inkludering. Vi arbeider for at alle blinde og sterkt svaksynte elever skal få likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter - uavhengig av geografisk tilhørighet og påtrykk fra foreldre - fra første til siste skoledag.

Mange blinde elever i norsk skole får ikke utdanningen de har rett til. Innføringen av de nye læreplanene og en økt digitalisering av skolehverdagen, har ført til at flere blinde strever med å følge et ordinært utdanningsløp forårsaket av:

- mangelen på tilgang på egnede læremidler
- manglende synspedagogisk kompetanse i skolene og PPT-tjenesten
- mangelfull opplæring i punktskrift
- mangelfull opplæring i bruk av blindetekniske hjelpemidler.

FTBB mener vi er vitne til en total systemsvikt i utdanningstilbudet som gis til blinde og sterkt svaksynte elever. Dette kan ikke løses lokalt på hver enkelt skole som får en blind eller sterkt svaksynt elev. Det trengs overordnede endringer som sikrer at denne elevgruppen får et likeverdig utdanningstilbud.

Vi mener det er mulig å ivareta denne gruppens rett til utdanning ved endre forskriften slik at blinde og sterkt svaksynte barn sikres tilgang til pedagoger med formell synspedagogisk kompetanse, som kan gi nødvendig opplæring i punktskrift og blindetekniske hjelpemidler, tilrettelegge undervisningsmateriell og tilpasse undervisningen for å sikre et inkluderende læringsmiljø.

Kapittel 1 Innholdet i grunnskoleopplæringa

(Opplæringslova §§ 1-4, 1-6 og 3-1)

Bakgrunn for forslag til endringer

Opplæring i og på punktskrift

Mange blinde og sterkt svaksynte elever får i dag mangelfull opplæring i punktskrift og har dermed ikke et funksjonelt skriftspråk. Dette er til hinder for språklig og faglig utvikling.

FTBB mener at punktskrift må inkluderes i språkloven på lik linje som som de de andre språkene som språkloven nevner; samiske språk, kvensk, romani, romanes og norsk tegnspråk. Punktskrift i dag ikke omfattet av språkloven fordi det kun anses som et skriftsystem. Denne smale forståelsen for punktskrift står i veien for å anerkjenne punktskrift som et funksjonelt skriftspråk for blinde og sterkt svaksynte. God opplæring i punktskrift tidlig i utdanningsløpet er helt nødvendig.

Nylig foreslo et juridisk ekspertutvalg, oppnevnt av Kultur- og likestillingsdepartementet, at FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) bør inkorporeres i Menneskerettsloven¹. I CRPD artikkel 24, punkt 4 står følgende²:

“Med sikte på å bidra til å virkeliggjøre denne rettighet [retten til utdanning] skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å ansette lærere som kan tegnspråk og/eller punktskrift, herunder lærere med nedsatt funksjonsevne, og å lære opp fagfolk og personale som arbeider på alle nivåer i utdanningssystemet. Opplæringen skal omfatte bevisstgjøring om funksjonshemming og bruk av hensiktsmessige alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, samt undervisningsmetoder og undervisningsmateriell som er til hjelp for mennesker med nedsatt funksjonsevne.”

Når dette inkorporeres i norsk lov, vil blinde og sterkt svaksyntes rett til opplæring i og på punktskrift styrkes, ved at det benyttes egnede metoder og at undervisningen gis av personell med kompetanse innen fagfeltet.

Blinde og sterkt svaksyntes rett til et likeverdig opplæringstilbud kan ikke begrenses av om punktskrift er innlemmet i språkloven eller ei. Vi trenger heller ikke vente på at CRPD skal inkorporeres i Menneskerettsloven. Allerede nå kan denne rettigheten sikres gjennom forskriften til opplæringslova.

Ordlyden i både forskriften og opplæringsloven må endres fra “elever som har rett til opplæring i punktskrift” til “elever som har rett til opplæring i og på punktskrift”.

¹ [Lenke til regjeringen.no - Utredning om inkorporering av CRPD i norsk lov](#)

² [Lenke til regjeringen.no - FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne](#)

Opplæring i mobilitet og bruken av tekniske hjelpemidler

Alle elever, som har behov for tekniske hjelpemidler i sin skolehverdag, må få nødvendig opplæring i bruken av disse, uten at det går på bekostning av undervisningen som gis innenfor ordinær timeramme i fag- og timefordelingen. Opplæringen er omfattende og tidkrevende, men strengt nødvendig for at elevene skal få utbytte av ordinær eller individuelt tilrettelagt opplæring. Foresatte må også tilbys opplæring i bruken av hjelpemidler, slik at de, på lik linje med andre foreldre, har mulighet til å bistå barna sine med skolearbeidet.

Dagens forskrift §1-3 er kun relatert til opplæring i punktskrift.

FTBB foreslår følgende endringer:

§1-3 Opplæring i og på norsk tegnspråk, opplæring i og på punktskrift og forsterka opplæring i norsk

(...)

Skolen plikter å lage en plan for opplæringen som gis etter §3-5.

Foresatte til blinde og sterkt svaksynte elever får opplæring etter §3-5 har rett til informasjon om punktskriftopplæring, jf. oppl. §§ 10-3 og 10-8.

§1-3a Opplæring i tekniske hjelpemidler og mobilitet

Blinde og sterkt svaksynte elever som får opplæring etter opplæringsloven §11-5, har rett til opp til 1525 timer i tillegg til den ordinære timerammen.

Skolen plikter å lage en plan for opplæringen som gis etter §11-5.

Foresatte til blinde og sterkt svaksynte elever får opplæring etter §11-5 har rett til informasjon om opplæringen i tekniske hjelpemidler og mobilitet, jf. oppl. §§ 10-3 og 10-8.

Kapittel 2 Leksehjelp og skolefritidsordning

(Opplæringslova §§ 4-4 og 4-5)

Bakgrunn for forslag til endring

Flere av våre medlemmer forteller at deres barn ikke kan delta på leksehjelp eller skolefritidsordning siden skolen ikke stiller med assistent. Dette begrunnes med at dette er et frivillig tilbud og ikke en del av den obligatoriske undervisningen. Dette er et brudd på CRPD artikkel 7.

Opplæringslovens § 4-5 pålegger kommunene å legge til rette for lek og kultur- og fritidsaktiviteter i skolefritidsordninga og barn med nedsett funksjonsevne skal få gode utviklingsvilkår.

Behov for personlig assistanse kan ikke være til hinder for sosial deltagelse i lek, leksehjelp og skolefritidsordning.

FTBB foreslår følgende endringer:

§2-6 Personlig assistanse i forbindelse med leksehjelp, skolefritidsordning og friminutt

Elever som har rett til personlig assistanse jf. oppl. §11-4, har rett på tilsvarende assistanse i forbindelse med leksehjelp, skolefritidsordning og friminutt.

Kapittel 4 Inntak til vidaregåande opplæring

(opplæringslova § 5-1 sjuende ledd)

Bakgrunn for forslag til endringer

Blinde og sterkt svaksynte elever som har opplæring etter opplæringsloven § 6-4, må kunne søke fortrinnsrett etter forskriftens § 4-22. Dette samsvarer med merknadene til forskriften:

“Det er også presisert at det må være sammenheng mellom den sterkt nedsatte funksjonsevnen og behovet for inntak til en skole som er særskilt tilrettelagt. Den særskilte tilretteleggingen kan bestå i fysisk tilrettelegging og tilgang på hjelpemidler, særskilt kompetanse i undervisningspersonalet, ekstra lærertetthet og så videre.”

Det finnes ingen skoler som er “særskilt tilrettelagt” for blinde og sterkt svaksynte elever, som har nødvendig formell synspedagogisk kompetanse eller fysisk tilrettelegging. Det er derfor behov for omfattende forberedelser og kompetanseheving for skoler som skal ta imot en punktskriftbruker.

På Statped anbefaler følgende på sine nettsider³:

“Barn og unge med synsnedsettelse er ekstra sårbare ved overganger. Det er derfor viktig å forberede skolestart og skolebytter i god tid. Start allerede høsten før, og gjerne enda tidligere.”

Siden de faglige anbefalingene er at forberedelsene starter minimum et år i forkant av oppstart ved ny skole, må dette gjenspeiles i forskriften. Det er ikke mulig å få på plass et tilstrekkelig tilbud dersom planleggingen ikke starter før februar/mars samme år.

³ [Lenke til statped.no: Synsnedsettelse og overganger](#)

FTBB foreslår følgende endringer

§4-9 Frister for å søke om inntak

...

f) har rett til opplæring i og på punktskrift etter opplæringslova § 6-4 og som søker om inntak på grunnlag av fortrinnsrett etter § 4-22.

§4-22 Førerett for søkjarar med sterkt nedsett funksjonsevne ved inntak til vidaregåande trinn 1

Det krever særskilte forberedelser for vidaregåande skoler som skal undervise blinde og sterkt svaksynte elever. I slike tilfeller skal forberedelsene starte minimum 1 år før oppstart.

Kapittel 5 Innholdet i den vidaregåande opplæringa

(opplæringslova §§ 1-6 og 6-1)

Bakgrunn for forslag til endring:

Blinde og sterkt svaksynte elever har behov for tekniske hjelpemidler i sin skolehverdag, og må få nødvendig opplæring i bruken av disse, uten at det går på bekostning av undervisningen som gis innenfor ordinær timeramme. Opplæringen er omfattende og tidkrevende, men strengt nødvendig for at elevene skal få utbytte av ordinær eller individuelt tilrettelagt opplæring.

FTBB spiller inn følgende tillegg til forskriften:

§5-4a Opplæring i tekniske hjelpemidler og mobilitet

Blinde og sterkt svaksynte elever som får opplæring etter opplæringsloven §11-5, har rett til opp til 456 timer i tillegg til den ordinære timerammen i fag- og timefordelingen.

Kapittel 9 Individuell vurdering

(Opplæringslova §§ 2-3 og 5-4)

Bakgrunn for forslag til endring

Våre medlemmer erfarer at dårlig tilrettelegging over tid leder til fritak fra vurdering med karakter i fag. Denne uheldige praksisen hindrer blinde og sterkt svaksynte fra å ta høyere utdanning og aktivt deltakelse i arbeidslivet. Dette er i strid med CRPD artikkel 24, punkt 5.

Det må innføres et klart skille mellom elever med kognitiv funksjonsnedsettelse og elever med sansetap når det skal vurderes å innvilge fritak fra vurdering med karakter for elever som får individuelt tilrettelagt opplæring.

Formuleringen *“elever skal få fritak fra vurdering med karakter i faget eller faga dersom elevene eller foreldrene ber om det”*, bør for elevgruppen blinde og sterkt svaksynte, erstattes med følgende; *“synshemmede elever, som får opplæring etter opplæringsloven §11-6, skal få tilbud om undervisning av personell med formell synspedagogisk kompetanse dersom eleven eller foreldrene ber om det”*.

I et informasjonsbrev⁴ til LDO sier Utdanningsdirektoratet at de “ikke har nok kunnskap om leseopplæringen for elever som bruker punktskrift, og om denne er sammenlignbar med leseopplæring for seende barn” til at elever som bruker punktskrift kan delta i kartleggingsprøvene, er dette en klar forsømmelse av Utdanningsdirektoratets tildelte oppgaver for 2022. Det fremkommer tydelig av Utdanningsdirektoratets tildelingsbrev at de skal samarbeide med Statped om tilrettelegging av kartleggingsprøver og at de skal ha kunnskap om små og sårbare grupper barn.

FTBB foreslår følgende tillegg til forskriften:

§9-19 Fritak frå vurdering med karakter for elevar som får individuelt tilrettelagd opplæring

Fritak fra vurdering med karakter i fag skal begrenses til elever med kognitiv funksjonsnedsettelse.

Fremfor fritak skal synshemmede elever, som får opplæring etter opplæringsloven §11-6, få tilbud om undervisning av personell med formell synspedagogisk kompetanse dersom eleven eller foreldrene ber om det.

⁴ [Lenke til ftbb.no - Informasjon om Udirs prøver og arbeid med universell utforming](#)

Kapittel 11 Samarbeid med foreldre, tilgang til skolebibliotek og saksbehandling som gjeld det fysiske skolemiljøet

(opplæringslova §§ 10-3, 15-5 og 12-7 andre ledd)

Bakgrunn for forslag til endring

Blinde og sterkt svaksynte elever har behov for omfattende tilrettelegging for at utdanningstilbudet de mottar kan regnes som likeverdig. Behovet for tilrettelegging har økt som følge av digitaliseringen av grunnskolen, da skolene i stor grad tar i bruk digitale læremidler som bryter med lovpålagte krav om universell utforming.

Skoleeier og PP-tjenesten har sjelden tilstrekkelig synspedagogisk kompetanse til å forstå hvilke tiltak og ressurser som er nødvendig for å gi tilpasset opplæring til blinde og sterkt svaksynte elever. Forskriften må derfor sikre at Skoleeier/PPT har et aktivt samarbeid med Statped, og at Statped aktivt bidrar i utarbeidelsen av sakkyndig vurdering, for å sikre at elevens behov for tilrettelegging avdekkes og defineres.

Blinde og sterkt svaksynte elever har i tillegg et langvarig habiliteringsbehov og et behov for koordinerte tjenester. Skolen må se sin viktige rolle og helheten i tilbudet som gis elever som har behov for langvarig koordinerte tjenester. Blinde og sterkt svaksynte elever har rett til koordinering av tjenester, jf. helse- og omsorgstjenesteloven, Kapittel 7⁵.

Retten til koordinerte tjenester skal sikres gjennom forskrift om habilitering, rehabilitering og koordinatør. Det fremkommer av et formål med forskriften er å sikre at personer som har behov for sosial, psykososial eller medisinsk habilitering og rehabilitering, tilbys og ytes tjenester som kan bidra til stimulering av egen læring, motivasjon, økt funksjons- og mestringsevne, likeverdighet og deltakelse. Forskriften skal også styrke samhandlingen mellom tjenesteyter og pasient og bruker og eventuelt pårørende, og mellom tjenesteytere og etater innen et forvaltningsnivå eller på tvers av forvaltningsnivåene.

FTBB foreslår et tillegg i forskriftene kapittel 11:

§11-4 Blinde og sterkt svaksyntes rett til individuelt tilrettelagt opplæring og sakkyndig vurdering

Elever som mottar opplæring i punktskrift etter §§ 3-5 eller 6-4 har rett til opplæring etter §11-6, vedtak om individuelt tilrettelagt opplæring og krav om sakkyndig vurdering jf. oppl. §11-7. Skole og PPT er forpliktet til å aktivt involvere Statped syn og foreldrene i dette arbeidet. Rammene for tilpasset opplæring skal ikke begrenses av skolens kompetanse eller tilgang på ressurser, men defineres ut fra elevens faktiske behov for tilrettelegging.

§11-5 Elever med behov for langvarige koordinerte tjenester

⁵ [Lenke til lovdata.no - Helse- og omsorgstjenesteloven, kap.7.](https://lovdata.no/Helse-og_omsorgstjenesteloven_kap.7)

Blinde og sterkt svaksynte elever har behov for langvarige koordinerte tjenester jf. helse- og omsorgstjenesteloven, Kapittel 7. Skolen plikter å aktivt samarbeide med foreldre og andre tjenesteytere om individuell plan, for å bidra til et helhetlig tilbud for den enkelte elev, jf. forskrift om habilitering, rehabilitering og koordinator⁶. Dette skal sikre at eleven mottar et helhetlig habiliterings/rehabiliteringstilbud gjennom utdanningsløpet, og en styrket samhandling mellom elev, foreldre, tjenesteytere og etater.

Kapittel 12 Personalet i skolen

(opplæringslova §§ 14-3, 17-3, 17-4, 17-11 sjuande ledd)

Bakgrunn forslaget til endringer i forskriften

Helt siden FTBB ble stiftet i august 2021, har vi arbeidet for å sikre våre barns rett til utdanning. I desember samme år sendte vi inn et omfattende høringsinnspill på forslaget til ny opplæringslov⁷. Et av våre hovedpunkter var at det må stilles krav til synspedagogisk kompetanse hos lærere som underviser blinde og sterkt svaksynte elever. Det fremgår av *Prop. 57 L, Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)* at vi ikke ble hørt på på dette punktet:

“Enkelte høringsinstanser mener at det må stilles krav til at ansatte har kompetanse i bruk av ulike tekniske hjelpemidler, herunder at det stilles krav til dokumentert kompetanse innen synspedagogikk for å gi blinde elever opplæring i bruken av tekniske hjelpemidler og mobilitet. Departementet meiner at det ikkje er behov for særskilte regler om dette, og viser til tilsvarende omtale i punkt 50.5.12.”

I mars 2022 hadde vi et møte med Statped hvor vi blant annet stilte spørsmålet “Hva skal til for å lykkes med tilrettelegging for en sterkt synshemmet eller blind elev ved en skole?” Fra møtereferatet⁸ fremgår det tydelig at Statped mener at synspedagogisk kompetanse og 2-lærersystem er viktig for at skolene skal lykkes med å gi et godt tilrettelagt og inkluderende utdanningstilbud til synshemmede elever:

“Kompetanse: *Kompetanse er en klar suksessfaktor. Det trengs synspedagogisk kompetanse for å kunne ta imot råd å benytte dem på en effektiv måte i tilretteleggingsarbeidet. Det er viktig å starte tidlig med kompetanseheving blant personalet i forberedelsesfasen. Statped anbefaler etterutdanningen i synspedagogikk ved NTNU. Skoler har begynt å sende flere ansatte på samme modul, og det er flere fra samme skole som tar ulike moduler. Med dette oppnår man en robust kompetanse i et lærerteam. Her har rektor en avgjørende rolle som muliggjør denne kompetansehevingen. Kompetanse i PP-tjenesten er en klar*

⁶ [Lenke til lovdata - Forskrift om habilitering, rehabilitering og koordinator](#)

⁷ [Lenke til ftbb.no - Høringssvar til forslag om ny opplæringslov](#)

⁸ [Lenke til ftbb.no: Møtereferat fra møte med Statped 18.03.2022](#)

suksessfaktor da de i sin sakkyndige vurdering tilrår omfang, innhold og organisering av spesialundervisningen og opplæring etter §§2.14 og 3.10.

[...]

2-lærersystemet: Statped mener de har vært tydelige opp gjennom årene ved å anbefale rektorer å velge et tolærer-system i klasser med synshemmede elever. Dette betyr at to lærere er til stede i klasserommet, en gjennomfører fellesundervisningen rettet mot alle, og den andre læreren bistår eleven, men også de andre elevene når det er hensiktsmessig. Dette krever at begge lærere besitter nødvendig kompetanse og lett kan bytte roller. En slik ordning er mindre sårbar ved sykdom og andre endringer. I tillegg vil tolærer-systemet være en god støtte for å gjennomføre inkluderende praksis.”

Statped har understreket viktigheten av synspedagogisk kompetanse i sin høringsuttalelse til “Forslag til endring i reglene om hvem som kan ansettes i lærerstilling og forslag om å tydeliggjøre reglene om faglig ansvar for opplæringen.” (adressat Kunnskapsdepartementet):

“Statped støtter intensjonen i endringsforslagene og ser betydningen av at den som har faglig ansvar for undervisningen har formell undervisningskompetanse i faget det skal undervises i. Elever med funksjonsnedsettelse har imidlertid nytte av andre profesjoner, som for eksempel pedagoger med kompetanse innen synspedagogikk, audiopedagogikk, tegnspråk, logopedi mv. Dette vil ofte kunne løses gjennom et to-lærersystem eller samarbeid. Eksempelvis vil en synspedagog ha kompetanse i pedagogisk tilrettelegging av undervisningen, men kanskje ikke tilstrekkelig faglig kompetanse til å utarbeide faglig opplegg i tråd med læreplanverket og mål i det enkelte fag.

I dag er det ikke krav til lærere som underviser blinde elever om formell eller uformell synspedagogisk kompetanse. Denne kompetansen er nødvendig i tillegg til undervisningskompetansen for å tilrettelegge i de enkelte fag i et inkluderende klassemiljø. Vi anbefaler derfor at det vurderes om det bør være et krav til tilleggsutdanning i synspedagogikk/punktskrift/IKT for blinde for lærere som underviser elever som bruker punktskrift, på lik linje med krav om utdanning i tegnspråk for lærere som underviser døve.”

Skoleeier og PP-tjenesten har sjelden tilstrekkelig synspedagogisk kompetanse til å forstå hvilke tiltak og ressurser som er nødvendig for å gi tilpasset opplæring til blinde og sterkt svaksynte elever. Dagens modell, hvor Statped tilbyr sine tjenester til kommuner/fylkeskommuner, er ikke tilstrekkelig for å sikre blinde og sterkt svaksynte elevers rett til et inkluderende og likeverdig opplæringstilbud. Den eneste løsningen på dette problemet er at det stilles krav til formell synspedagogisk kompetanse hos personell som skal tilpasse opplæringstilbudet for denne elevgruppen.

I tillegg må Statped utarbeide nasjonale alternative kompetansemål for blinde og sterkt svaksynte elever for de kompetansemål som krever syn. De tilpassede kompetansemålene må opprettholde det samme faglige nivået slik at den totale måloppnåelsen i faget ikke svekkes. Vi forstår at dette vil begrense lærerens metodefrihet, men dette er helt nødvendig for å sikre kvaliteten på utdanningstilbudet.

Kort oppsummert, så handler dette om Kunnskapsdepartementets vilje til å sikre at også blinde og sterkt svaksynte elever får oppfylt sin rett til utdanning jf. Opplæringslova, Grunnlovens § 109 og CRPD artikkel 24.

FTBB foreslår følgende tillegg i forskriftene:

§12.x

Blinde og sterkt svaksynte elever har rett til undervisning som er tilpasset av pedagoger med formell synspedagogisk kompetanse. Denne kompetansen tildeles som et tillegg til kravet om formell faglig undervisningskompetanse (oppl. §§ 17-3 og 17-4) og løses ved å organisere undervisningen i et to-lærersystem eller team.

Skole plikter å følge Statpeds nasjonale alternative kompetansemål som erstatter kompetansemål som krever syn. De tilpassede kompetansemålene må opprettholde det samme faglige nivået slik at den totale måloppnåelsen i faget ikke svekkes. Dette sikrer kvaliteten av den tilpassede opplæringen som gis blinde og sterkt svaksynte elever.